

A nyugalmazott általános műszaki műveltség szakos tanár praktikus gyakorlatai

Ördög Mónika fordítása

A nyugalmazott általános műszaki műveltség szakos tanárok az elhagyott falusi iskolák sorsában osztoznak. Fölöslegések, senki sem fordul hozzájuk, és senkinek sincs szüksége rájuk. Egyébként tanárok a többletek és hiányok összesítése idejében többé már nem is léteznek. Mind professzorok lettek régen. A többletet képező emberekre, professziókra és káderekre vonatkozó egyes kiegészítő magyarázatok pedig teljesen fölöslegesek.

Mert a vélekedés osztatlan, életének egyik vagy másik pillanatában minden embernek egészen biztosan az a benyomása, hogy fölösleges, hogy nincs rá szükség, és hogy eltévesztette az életútját. Más kérdés, hogy ez miért épp a mi időnkben tömeges jelenség. Micsoda kihívás ez a buzgó szociológusoknak, a reménykeltő véleménykutatóknak és a marketingügynökségeknek. Micsoda esély a kapitális egyetemi projektumoknak. Egészen természetes, hogy a gyakorlat egyenetlenségei a szerencsétlen lelkekre vetülnek. Mi lenne egyébként az elveszett lelkekre vonatkozó terjedelmes kutatási projektum hiányossága?

A kilencvenes évek egy tavaszának végén járunk, itt, az újvidéki Limánokon. A teraszon, szemét az égre függesztve, Milan Vukelić nyugalmazott általános műszaki műveltség szakos tanár a napi adagját issza a gyenge szilvapálinkából, és a fokhagymagerezdjeit nyeli. Nem a boszorkányok és a vámpírok ellen, hanem a vérkeringés serkentése és a szabályosabb szív működés érdekében. Az emberek, akik a szomszédos teraszokról látják, azt mondják, hogy excentrikus, és hogy nem viselkedik épp a korának megfelelően. Az a véleményük, hogy egy s más nem illik hozzá.

És lám, ő hatvanéves. A keze gyakran megremeg, a lába nem engedelmeskedik épp mindig, a napsütésből sosem elég neki, a szél pedig ok nélkül fúj gyakran, egészen a lélekig hatolva. És menedékhely, biz' isten, sehol

a láthatáron. Gyakran felejt el dolgokat. Olykor azt, hogy gyufát vegyen, gyakrabban azt, hogy teljesen begombolkozzon, majdnem rendszeresen pedig a szemüvegeket és az esernyőket.

Régtől fogva nem történik már semmi. Mintha semmi nem is lenne előtte, ami eseményeket jelezne, de ha rachitikus mozdulatokkal megfordul és visszanéz, mintha ott se lenne mit látnia. Egészen egyszerűen, nincs semmi.

Mindezek alatt az évek alatt ő mégis arra vár, hogy jöjjön valaki, hogy felhívja valaki, hogy hasznosnak mutakozhasson. Hogy valaki feltárja neki a létezésnek azt a titkát és célszerűségét, az igazságok igazságát, hogy valaki megnyissa neki az okok ajtaját. De nincsenek az értelem égi lépcsői, nincs kinyilatkoztatás, nincs semmi. Csak a hatvan év, amikor minden nehézzé válik, túl nehézzé, amikor a várakozás a gyógyíthatatlan vírusos fertőzéshez hasonló. Amikor minden elkezd zavarni. A sapka túl nehéz, a szeretet majdnem fölösleges, a lépcsők olyan meredek, az időjárás változékony és elviselhetetlen. Csak a fájdalom és az aggodalom figyelmeztet még a szív létezésére.

És minden kihűlt. A tányér vasárnapi levestől a délutáni kávéig, az öleléstől a szomszédságból épp megérkezett burekig. Már régen átvette minden az állottság ízét, még ezek az évek is mind át vannak húzva a poshadtság csömörletes fátylával.

Az évekkel az időrend is ködbe borult, mint amikor hosszú ideig ki van téve a hidegnek az az órarend, amelyhez oly szigorúan tartotta magát, rég elveszítette a színét a szükségtelenség súlya alatt. Mintha valamiről döntéseket hozott volna, mintha lett volna értelme, hogy minden reggel nekiütközött valami betonfalnak, az ingyenélők és henyélők valamiféle rutinjának. Többé nem tudta felmérni, hogy unalomból falja-e az időt, vagy épp csak a természetfeletti faló mohó időszakán átáramló kérlelhetetlen folyam áldozata. Ki tudja? Nem volt semmiféle újság a számára, a régi tájékozási pontok régen átvették a rozsdá meghatározhatatlan színét, a rég bejárt és kitaposott ösvényeket benőtte a tövis és a gaz.

Csak az évszakok váltakoztak, habár egyre ritkábban a szokásos és előrelátható rend szerint. Az volt a benyomása, hogy a tél megelőzte a nyarat, épp csak valahol a tarkója tájékán érezte az évek moráját, amelyek vadul rohantak egymás után. Az őszi, a tél, a nyár, sőt a tavasz is épp csak a keserűség valamely érzését hagyták újra és újra a szájában, amitől sehogyan sem tudott szabadulni, az elégedetlenség valamiféle csendes savanyúságát, az emésztetlen étel vagy a rengeteg elszívott rossz cigaretta ízét.

Csak a frizurája változott, ahogy egyre kevesebb és kevesebb haja maradt, a halántékán és a bajsánál megtelepedett a fehérség. Egyre többet

kínozza a gyomra, a köszvény, a gerince alig tartotta már meg a testsúlyát, a fogai mindörökre eltűntek, egyre többször jelentkezett a reggeli órákban az az unalmas köhögés, a köhögés, amelyet egyre nehezebb volt eltitkolni. Függetlenül attól, hogy sokan azt gondolják, hogy ebben a korban az emberek másról sem beszélnek, mint a klímaváltozásokról, normálisnak tűnt neki, hogy ő egyáltalán nem veszi észre őket. Mint ahogy az aznap reggeli eső előrejelzését sem. Mint ahogy a rekkenő meleget sem. És egy forró és nedves nyár leheletét.

Nem csak azon a hídon való csendes áthaladás legláthatóbb jelei ezek, amelynek túlszéljén már régen gyülekeznek és zsivajognak azok az emberek, akikről sokan azt állítják, hogy sürgősségi és hogy útban vannak? A feleslegességet állhatatosan bizonyító jelek. Az asztaltól való fokozatos eltávolodás, az éléskamrában, a teraszokon vagy a Fruška gora oldalain gyorsan összetákolts házakban való vigaszkeresés végső eredménye.

Nem csak azokban a pillanatokban jelentkező pánik ismertetőjelei ezek, amikor minden elkezd kicsúszni a kontroll alól, és amikor erőteljesen érzékeljük a megnövekedő agressziót, a városi közlekedés túlságosan jelen lévő pulzálását? Amikor a gépkocsik kíméletlen, újdonsült terroristákat testesítenek meg, akik akár az új járványok, minden kis szögletbe behatolnak. Amikor a hulladék a civilizációs értékek krachját testesíti meg, és elviselhetetlen szagot terjeszt. Amikor az üdvös alkonyati pillanatok csak csupasz és magányos villanyrendőrök, amelyek hunyorognak és pislognak, ijedt kuklopszok báránybőrét öltve magukra.

Tudja ő, most jelentéktelen általános műszaki műveltség szakos tanár, hogy ez így van, és hogy hátralevő élete minden másodperce azt diktálja, hogy a dolgok eme állásával meg kell békélnie. Tudja ő, hogy az ő hangja, ellenszegülése, lázadása csak annyira akadályozzák az örömteljes haladást és az értelem általános, majdnem indokolatlan távollétét, mint amennyire az eltévedt tücsök ciripelése a nukleáris reaktor működését. Még akkor is, amikor az érvek teljesen meggyőzték arról, hogy így van, a természete, jelleme és lelki szerkezete mintha azt diktálták volna neki, hogy mindezeket az eseményeket normálisnak fogadja el, akár az élet sodrát, melynek irányát nem lehet megváltoztatni. Viszont ha bizonyos tényeket el is akart fogadni normálisnak, nem tudta megállni, hogy másként ne gondolkozzon róluk.

Mert most minden előre ismeretes. A napok, melyek mint a seregélyek a zabszemeket, mohón bekebelezik a többi napot, a még át nem élt, előre ismeretes évek ragacsos záporpatakjának maradékát. Ugyanaz a beosztás, ugyanaz a fölöslegesség, a fáradtság ugyanazon pora, amelyen át kell vonszolnia, keresztül kell törnie magát értelmetlen betegségekterhelten.

Ugyanaz a levegő a kommunális kettrecben, amelyben él, ugyanazok az elkedvetlenítő találkozások a szomszédokkal, amelyeket értelmetlen panaszkodások töltenek ki, elfojtott veszekedések a zöldségárusokkal, amelyek mindig valamely íratlan szabály szerint zajlanak le, köhögés, fulladást kiváltó éjjelek. És semmi.

Az élet, amely az utóbbi években elfolyik az átmeneti és felületes izgalom sekély edényeibe. Ahogy az élettársa élete is, aki gyűlöli őt, és akit régóta észre sem vesz. Az ő világaiknak és a világnak, amelyben éltek, nem volt már egyetlen érintkezési pontjuk sem, úgy elkerültek egymást, mint két párhuzamos, amelyek soha nem fognak találkozni. Ha léteztek egyáltalán valaha is érintkezési pontok. Mindketten, már ha róluk van szó, a lidércnyomásokkal teli értelmetlen magány rabjává lettek régen. Úgy tűnik, mindörökre.

Azt mondhatná, hogy mindig nagyon egyszerűen élt. Fát faragott, kis és nagy csavarokat csavargatott be a helyükre, ragasztott, fűrészelt. Nemzedékeket tanított, hogyan lehet kézi kiséfűrésszel szépen berendezett világot létrehozni. Virágokkal díszített levelesdobozokat, repülőmaketteket, madárházikókat, asztali lámpákat, levéltartókat, virágállványokat. Rendezett világot, amely jól megcsiszolt, megragasztott és jól megszőgezett részletekből áll össze. S ahogy a polcok felsorakoznak a falak mentén, úgy lehetett, gyanította, elrendezni ezt az életet is.

Csendes esti izgalommal kitöltött értelmes élet, a kalandregények lapjain, amelyeket már gyerekkorától szívesen olvasott. Csak ritkán vette észre éjjel az ágyban heverve az aggodalom csendes csapásait az ablaküvegen, belehallgatózott a növekvő nyugalanságba, a kaotikusság sötétjébe, és hallgatta a szerencsétlenek távoli zokogását. Nagyon jól tudta azonban azt, hogy reggel az általános műszaki műveltség szakos tanár rendezett világa várja, az értelem apró kockái, amelyeket praktikus tevékenység tölt ki. És azt, hogy a szerencsétlenségek, a rossz dolgok és a csodák még mindig a távoli szigeteken történnek, a sötét őserdei tájakon, tőle távol. Mindannyiunktól távol.

Az asszony pedig császárságot alapított a fekvőhely és a televízió között. És még csak végig se nézett soha az általános műszaki műveltség szakos tanáron. Már régen elkezdett inni, hízni és adósságokat csinálni. Vádaskodni, ok nélkül veszekedni, az elégedetlenséget növelni. Megalázni őt még akkor is, amikor csukva tartja a szemét. Egyáltalán észre sem venni őt. Szégyellte ezt az asszonyt.

Mindkettejüket egészen biztosan szégyellte, de még mennyire, a lányuk. Az iránta érzett megvetését egyáltalán nem rejtette véka alá. Szavaira, melyek jóindulatú tanácsokat körvonalaztak, kiabálással és ajtócsap-

kodással reagált. Teljes arroganciával és fizikai támadásokkal. Azzal, hogy összesugdosott másokkal a lépcsőházban, és azzal, hogy ócsárolta őt a házi multságokon. Egész napos telefonálgatásokkal, káromkodással és a félreszeg anyjával való rövid életű szövetségek megkötésével.

Mi jöhetett létre egyáltalán egy épp megalkotott élet beharangozásának romjain? Semmi a kudarc tövisén és a bűdös csattanó maszlagján kívül. Semmi a hiábavalóság illatán kívül, ami elkísérte a piacra, az autóbuszba, a Duna-partra, a Fruška gora enyhe lejtőire, a telefüstölt vendéglőkbe, a teraszra is. És semmi sem tudta elmosni. Sem a nyári felhőszakadás, sem az unalmas őszi esők.

Mi maradt hátra az általános műszaki műveltség szakos tanár számára? Hogy a teraszon felsorakoztassa a mindennapos termékeket mint a tökéletesség felé való állandó törekvés bizonyítékait, hogy fokhagymát egyen és megigya a gyenge szilvapálinkát, hogy figyelemmel kísérje a vándormadarak költözését, és hogy megirigyelje a verebeket. Hogy sokakat megirigyeljen: az embereket, akikkel az épületben és az utcán találkozik, a horgászokat, az iszákosokat, a nyugdíjasklub tagjait, a postásokat, a sakkozókat. Az ismerősöket, akik a gyerekeiket régen elküldték ebből az országból, az egykori kollégákat, akik nagyon sikeresen feltalálták magukat az újonnan alapított pártnémenklatúrákban. A bolondokat. Hogy irigyelje még azokat is, akik, lám, időben és valamilyen rend szerint haltak meg. Isten őrizzen.

A kilencvenes évek tavaszának végén, a teraszon, nyugodt lélekkel folytathatta szokásos elhalási gyakorlatát. De ma nem. Ez biztos. Mert több hete készül első érettségiző nemzedéke mai találkozójára. Harminc év, amelyről lepattogott az aranyréteg a változékonyság és állhatatlanság szeszélyeinek kitéve. Ma azonban ajándékokat csomagol a közeli bevásárlóhelyen beszerzett műanyag zacskókba, egy valaha megsejtett értelem kézműves alkotásait.

Ki mondta volna, hogy mára nem lesz annyira vén és öregesen rendetlen, hogy a szeme nem lesz könnyes, mint az utóbbi napokban, és hogy a tickek majdnem teljesen megszűnnek majd. Hogy a jelenségek többsége értelmesnek látszik majd a számára, a májusi délután pedig majdhogynem ünnepélyesnek. Lám, ki mondta volna.

Parádés ünneplőben, a botjára támaszkodva, a műanyag zacskókkal a kezében az általános műszaki műveltség szakos tanár indulni készül, mintha valami messze útra menne, és nem egy osztályérettségi megünneplésére.

– Hova indultál, te nagy bolond? – hallja élettársa morgását, a cigaretázástól rekedt hangját. – Jobb volna, ha itthon ülnél. Te még marhavásár-ra se akartál menni soha.

Úgy érzi magát, mint egy tolvaj. De csak hallgat, miközben bezárja az ajtót. Míg lemegy a lépcsőn, a harag olvasóját morzsolgatja.

– Ne veszekedj vele, annak semmi értelme.

Azután, nagyon gyorsan, egy kék színű autóbuszban, a piszkos hátsó üveghez szorítva, könnyedén siklik a Szabadság sugárúton. Hallgat. Nem veszekszik a kíméletlen utasokkal, annak nincs értelme. Figyeli a homlokzatok színét, az élete bőréhez hasonlóan elaggott épületeket. Összehangolja lépéseit a templomi harangszóval – délután öt óra van –, pontosan Milan Vidaković lépteinek nyomában halad, olyan büszkén köszön vissza a járókelőknek, mint a Matica srpska elnöke. És már itt is van a Zlatna greda ajtajában, egykori diákjai zajongásának és zsvájának ölelésében. Még végigtekinteni sem tud rajtuk, és máris az asztalfőn találja magát.

Rövid időre úgy érzi, hogy fontos, és hogy szükség van rá. Valóban csak egy rövid időre. Fél órának utána már elárasztja a dölyfös zsisongás, a pénzkötegek, amelyek kirepülnek az asztalra, a dalok, amelyeket nem ismer, az üvegcsörömpölés, a meddő fecsegés, amely fokozatosan átalakul volt diákjai agresszív kimértségévé. Rá már nincs többé szükségük. És szemében megjelennek a könnyek.

Most már biztos benne, hogy ők is úgy építették a karrierjüket, mint minden gazember, sikeresen és gyorsan: nagyon is jól tudták, kivel kell barátkozni, kivel nem, hol kell ékesszólónak és szemtelennek lenni, és hol hízelgőnek, akár a kutya, tudták, mit kell elhallgatni, és hogy kinek a bizalmába kell beférkőzni. Pedig mondani akarta nekik, hogy nem csak arra tanította őket, hogy szabályosan tartsák a csavarhúzó és a kisértő, a harapófogót és a kalapácsot, hogy összeadják a többleteket, és hogy érzéketlenül töröljék a hiányokat. Inkább a menedéket akarta megmutatni nekik a sikertelenség és az értelmetlenség ellenében, ő, az általános műszaki műveltség és a sikertelenség tanára.

Lármázhatna, énekelhetne ő is, tördöshetné a poharakat, de minek? Felkel, az ülőhelyén hagyva a műanyag zacskókat, és eltávozik a hiábavalóság és dölyfösség színteréről. Kint langyos a májusi este, a távolban hajók kürtölnek egymásnak, az éppen kizöldült fák émelyítő illata elvegyül a frissen kisült kenyér illatával. Egy bizonyos ideje mintha botladozna a saját lábában, és nem egészen világos neki, hogy távolodik-e valamitől, vagy közeledik valamihez. Az őt kísérő énekszó és láрма nem halkul.

Valamikor hajnalban valakinek eszébe jut az osztályfőnök, az a jóindulatú általános műszaki műveltség szakos tanár. De csak a szándékosan ott felejtett műanyag zacskók tartalmát van módjuk áttanulmányozni. És az összezsírozott asztalon és a malachúson keresztül szétoztják egymás közt a kirajzolt levelekkel és gondosan kifaragott nevekkal díszített fa szalvé-

tatartókat. A precízen kilakkozott furnérlemez fénye mintha a vendéglő nyomorúságos megvilágításával versenyezne. A búcsúzónál egyesek közülük a pincéreknek adják a nekik jutott ajándékot, mások óvatosan elviszik az első konténerig, megint mások hazaviszik.

Három napnak utána anya és lánya észreveszik, hogy az általános műszaki műveltség szakos tanár nincs a teraszon, hogy felváltották a vadgalambok, amelyek a távollétében mindenféle félelem nélkül kezdtek bele telepeik létesítésébe. Nem pánikolnak, de fárasztja őket az eltűnése, a nyomozás és a holtta nyilvánításra várakozás egész rideg procedúrája. Halott bolond, mondja az asszony a lányának, míg isszák a kávé. Holtan is bolond.

A testet soha nem találták meg. Nem is volt fontos senkinek. Egy időben azonban az újságokban elterjedt a Fruška gorára kirándulók és ott szívesen gyalogtúrázók meséje arról, hogy többször összeakadtak egy koros, meglehetősen elhanyagolt külsejű emberrel, aki úgy mutatkozott be nekik, mint a sikertelenség utolsó tanára. Teljesen ártalmatlan volt. Senki sem akart hinni ennek a mesének. A ráérős kirándulók haszontalan fecsegése.

Mint ahogy a lány sem akart hinni az anyjának, és az akut alkoholizmusnak tudta be a mesét, hogy meglátogatta őt egy bizonyos személy, hogy átadja a sikeres új-zélandi művészikép-keretező üdvözlétét.

Mint ahogy az anya sem akart hinni a lányának, és a frusztráltságnak és a hazudozási hajlamnak tudta be a mesét, hogy Belgrádban, és éppen a Knez Mihailo utcában, megölelte őt egy szépen öltözött ember, aki azt állította, hogy az apja.

Szó, ami szó, nem maradt fenn sokáig a mese az általános műszaki műveltség szakos tanár eltűnéséről. De miért is maradt volna? Ki is beszél ma egyáltalán a tanárokról és az elhagyott falusi iskolákról?

A régiségpiacon, a szemetet és haszontalan tárgyakat kínáló zsibvásárban, az elhibázott életek gyűjtőhelyén sokáig meg-megjelentek a zsibáruk áradatával együtt a kifaragott levelekkel díszített és különféle nevekkal el látott fa szalvéta tartók. Időnként volt, aki vett is belőlük. Csak hogy megkísérelje vele helyrehozni a meggömbült bútort, vagy hogy az asztal lába alá helyezve megakadályozza a feltűnő billegést. Mintha a szalvéta tartók helyrehozhatnák a görbére sikerült életet, amely szüntelenül billeg.

A novella (*Praktične vežbe penzionisanog nastavnika opštetežničkog obrazovanja*) Franja Petrinović Szirmai-díjas kötetéből (*Trauma. Stečajne legende*. Adresa, Novi Sad, 2011) való.